

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

Zuhal Önez¹

zonez@pau.edu.tr

ÖZET

Her tarafı tabiat, tarih ve kültür değerleri ile dolu olan Türkiye gerek doğrudan ülke içerisinden ve gerekse diğer dünya ülkelerinden kaynaklanan çeşitli kirlenmelerle etkilenmektedir. Tam bu seviyede çevre koruma ve yönetim anlayışının önemi karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de özel çevre koruma bölgeleri çevre koruma ve yönetim ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Çalışmanın esas amacı Türkiye’de 14 özel koruma bölgesinden biri olan Pamukkale Özel Çevre Koruma bölgesinin yönetim boyutunu ve 2001 yılında oluşturulan Pamukkale’de özel çevre koruma yönetim birimini ayrıntılı olarak incelemek ve merkezle yerel arasında var olan yetki çatışmalarını ortaya koymaya çalışmaktır. Çalışmada öncelikle Türkiye’de çevre koruma anlayışının gelişimi, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı (Ö.Ç.K.K.B.)’nin ortaya çıkışı ve kurumda var olan aksaklıklar genel bir çerçevede tartışılacak ve özeldde Pamukkale özel çevre koruma bölgesiyle tartışma birleştirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler; çevre koruma, çevre koruma yönetimi, özel çevre koruma bölgesi

ABSTRACT

Turkey which is full of environmental, historical and cultural values is affected by the pollution created directly from national inside and other global countries. At this level Special Environmental Protection Area (SEPA) comes out in need of Turkey’s environmental protection and management. The main objective of this study is to examine SEPA of Pamukkale which is one of the special area in Turkey and to elaborate SEPA of Pamukkale Administrative Unit in detail; in addition to these targets authorization conflict between central and local level is investigated. At the

---

¹ Araştırma Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimi.

Zuhal ÖNEZ

study priority is given to the development of environmental protection in Turkey; establishment of EPASA (Environmental Protection Agency for Special Areas), and the deficiencies of organization is discussed at a general framework and the argument is tried to be link with the Pamukkale SEPA at the core level.

Key Words: *environmental protection, management of environmental protection, special environment protection area*

Giriş

Türkiye günümüzde hızlı bir kentleşme, metropolitenleşme ve bunun yanında da ekonomik büyüme sürecini yaşamaktadır. Ekonomik büyüme sürecinde daha fazla rant payı sağlama çabaları, toplumdaki bireylerin doğal değerleri koruma konusundaki bilinçsizlik ve isteksizliğiyle de birleşince önümüze karamsar bir tablo çıkmaktadır. Doğal değerler denetimsiz bir şekilde kullanılmakta, hatta yağmalanmakta ve imar planlarıyla tahrip edilip yok olmaktadır. Bu noktada koruma amaçlı müdahaleler karşımıza bir toplumsal sorumluluk olarak çıkmaktadır. Tam bu seviyede çevre koruma ve yönetim anlayışının önemi karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de özel çevre koruma bölgeleri çevre koruma ve yönetim ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Çalışmanın esas amacı Türkiye’de 14 özel koruma bölgesinden biri olan Pamukkale Özel Çevre Koruma bölgesinin yönetim boyutunu incelemektir; fakat Pamukkale alan incelemesinden önce Türkiye’de çevre koruma anlayışının gelişimi, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı (Ö.Ç.K.K.B.)’nin ortaya çıkışı ve kurumda var olan aksaklıklar tartışılacaktır. Özel Çevre koruma ile ilgili temel çerçeve tanımlandıktan sonra Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi ayrıntılı olarak incelenecektir. Pamukkale 1980 yılında “Birinci Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı” olarak ilan edilmiştir 1987 yılında UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)’nin Dünya Kültür Miras listesine girmiştir. Pamukkale ve çevresi 22.10.1990 tarihi ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla özel çevre koruma bölgesi ilan edilmiştir. Çalışmada esas tartışma konusu; alanın özel çevre bölge olma özelliğinin üzerinden 28 yıl geçmesine rağmen merkez ve yerel yönetim arasındaki yetki ve sorumluluk kargaşasının henüz sona ermemiş olmasıdır. Bu karmaşayı düzene sokmak amacıyla “Pamukkale Yönetim Birimi” oluşturulmuştur. Amaç Pamukkale Ören Yerinde bulunan hassas kültür ve tabiat mirasının gerektirdiği koruma ve kullanma dengesinin sağlamak, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Özel Sektör işletmelerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korumak ve değerlendirilmesini sağlamaktır. Çalışmada Pamukkale’nin yönetiminden sorumlu ve yukarıda bahsedilen yönetim biriminde yer alan aktörlerin merkez ve yerel düzeyde rolleri

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

tartışılacak ve Ö.Ç.K.K.B.'nin yönetim boyutu Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi alanında incelenecektir.

Çevre Kavramı ve Çevre Koruma:

Çevre kavramının günlük kullanıma girmesi henüz çeyrek yüzyılı doldurmamıştır. Çevre kavramı ilk bakışta ne kadar açık ve kolay anlaşılabilir görünmekteyse de kavram incelendikçe; sınırlarının çizilmesinin ne denli güç olduğu ortaya çıkmaktadır. Genel bir tanımla, 2872 sayılı çevre kanuna göre çevre şu şekilde tanımlanmaktadır; çevre bütün vatandaşların ortak varlığı olup; hava, su, toprak, bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginlikleri içermektedir (Keleş ve Hamamcı, 1997: 23). Bu tanımdan da görüldüğü gibi çevre tanımlaması yerine UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)' inde işaret ettiği gibi çevreyi tanımlamak yerine kapsadığı öğeleri tanımlama yoluna gidilmiştir. Bu yönetime başvurulduğunda çevre öncelikle, hava, su, toprak gibi kirlenmeye ya da bozulmaya açık olan ve korunması gereken doğal kaynaklardan ibarettir. Bir başka deyişle, hava, su, toprak, bitki ve hayvan varlığı, güneş ve öteki doğal enerji kaynakları çevre kapsamı içinde sayılabilir. Bunların birbiriyle ilişki içinde meydana getirdikleri varlıklar da çevrenin ögesi olarak alınabilir (Aybay, 1992: 214).

Çevre kavramı; çevre sorunlarıyla birlikte dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de son yirmi yıldır güncel yaşama girmiştir. Çevre kaygılarının artışıyla birlikte çevre koruma ve korumanın gerçekleştirilmesine yönelik çevre yönetimi kavramları karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada çevre korumadan anlaşılması gereken; insan hayatı ve gelişmesi için gerekli estetik ve doğal karakteristikleri koruma, çevre kalitesini bozacak tehlikeleri ortadan kaldırma ve çevreyi daha elverişli yapacak eylemlerin bütünüdür (Özer, 1985: 27). Çevreyi koruyabilmek için belirli bir yönetim biçimine ihtiyaç vardır burada da karşımıza çıkan diğer kavram çevre yönetimidir. Yaşamış (1995: 69) çevre yönetimini şöyle tanımlamaktadır; "insan, bitki ve hayvan varlığının dengeli ve sağlıklı yaşaması için gerekli doğal kaynakların değerlendirilmesi, üretilmesi, ulaşımı ve tüketimi sırasında ortaya çıkabilecek olumsuzlukları saptamak, olumsuzluklara çözüm yolu aramak ve çözüm yollarını uygulama alanına koymak için yapılan planlama, eşgüdüm, haberleşme, denetim ve yürütme işlemlerinin bütünüdür." Çevre yönetimi ile ilintili benzer bir tanımlama şu şekilde geliştirmiştir, "tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaları, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla gerek kamusal, gerek özel kesimde elverişli bir iletişim, planlama, eşgüdüm ve denetim sisteminin oluşturulması ve bu sistemi çalıştıracak bir örgütün kurulmasını ifade etmektedir" (Keleş ve Hamamcı, 1993: 117).

Zuhal ÖNEZ

Türkiye’de çevre koruma ve yönetiminin gelişimini değerlendirecek olursak, Türkiye 1960’lardan itibaren karşılaştığı hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme ile turizm sektörünün ihtiyaçlarına cevap vermek için çevre korumadan uzak politikalar nedeniyle birçok çevre sorunuyla karşılaşmıştır ve çevre koruma ile ilgili sözleşmelere 1970’lerden sonra katılmaya başlamıştır. 1972 yılında Stockholm Konferansında oluşan çevre politikasının ardından, ülkemizde 3. beş yıllık kalkınma planında çevre sorunlarına değinildiği görülmektedir. 1974 yılında DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Müsteşarının başkanlığında Çevre Sorunları Daimi Danışma Kurulu kurularak UNEP için Türkiye Raporu’nu hazırlamıştır. Yine 1974 yılında çevre sorunlarıyla ilgili bakanlıklardan Çevre Eşgüdüm Kurulu oluşturulmuştur. 1978 yılındaysa bakanlıklar arası eşgüdüm amacıyla Başbakanlık Çevre Örgütü kurulmuştur. 21.08.1991 tarihinde ise 443 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle, 20967 sayılı Resmi Gazete ile çevre ilk defa Bakanlık düzeyinde öneme sahip olmuş ve Çevre Bakanlığı kurulmuştur (Keleş ve Hamamcı, 1993: 117-221). 1983 tarihinde önemli bir aşama olarak nitelenen çevre kanunu yürürlüğe girmesine rağmen; yol gösterici ÇED (Çevresel Etki Değerlemesi) uygulama yönetmeliği, 10 yıl sonra 1993 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir. Bu yönetmeliğin amacı, gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kamu ya da özel sektöre ait kurum, kuruluş ve işletmelerin yatırım kararlarının çevre üzerinde yapabilecekleri tüm etkilerinin belirlenerek değerlendirilmesi, tespit edilen olumsuz etkilerin önlenmesi veya en aza indirilmesini sağlamaktır.¹ Bu yönetmeliğin 1993 gibi yasadan 10 yıl sonra yürürlüğe girmesi pek çok işletmenin; yaratacakları çevresel etkileri düşünmeden faaliyette bulunmalarına sebep olmuştur. 2003 yılındaysa bakanlık statüsüne bağlı olan Orman Bakanlığı; Çevre ve Orman Bakanlığı olarak birleştirilmiştir.² Halen Çevre ve Orman Bakanlığı ve Bakanlığa bağlı kuruluşlar merkezi düzeyde çevre yönetiminden sorumludur.³

Özel Çevre Koruma Bölgeleri:

Her tarafı tabiat, tarih ve kültür değerleri ile dolu olan Türkiye gerek doğrudan ülke içerisinden ve gerekse diğer dünya ülkelerinden kaynaklanan çeşitli kirlenmelerle etkilenmektedir. Çevre kirlenmesi ile

¹ Çevre Bakanlığı, “ÇED Yönetmeliği”, 7.2.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete, s.20.,m-1.

² 1 Nisan 2003 Tarih ve 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun, (RG. Tarih: 8 Nisan 2003, No: 25102).

³ Çevre Yönetimi ile ilgili bakanlıklar ve kurumlar: Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Turizm Bakanlığıdır.

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

birlikte düzensiz yapılaşma, arazi kullanımındaki değişimler, doğayı hızla tahrip etmektedir. Bitki, hayvan, kuş, balık ve diğer canlı varlıklar olarak bilinen “biyolojik zenginliklerimiz” tehlike altına girmiştir. Bazı türlerin nesli tükenmek üzeredir. Gelecek nesillere bozulmamış zengin bir biyolojik varlık mirası ve yaşanabilir, sağlıklı, temiz bir çevre bırakmak, dünya turizminden yeterli payı alabilmek ve sürdürülebilir kalkınmayı¹ sağlamak için “özel çevre koruma bölgeleri” adı ile bazı bölgeler seçilmiştir. Benzeri özel bölgelerin koruyarak kullanmak amacıyla seçilmesi birçok ülkede uygulanmaktadır. Bir ülkenin sanayileşmesi, şehirleşmesi ve tarımda modernleşmenin yanında, yaşayan ve gelecek nesillerin refahı ve mutluluğu için çevrenin korunması esastır. Kalkınma hamlesi ile çevre koruma bölgeleri bu anlayışın sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Ö.Ç.K.K.B., 1993: 5-6). Özel Çevre Kurumu Başkanlığı (1994: 9) özel çevre koruma bölgelerini şu şekilde tanımlamaktadır; “tarihi, doğal, kültürel vb değerler açısından bütünlük gösteren ve gerek ülke gerek dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan alanlardır.” Bu alanlar; özelliklerinin geleceğe ve gelecek nesillere ulaştırılmasını ve doğal kaynakların korunarak kullanılmasını teminen, 2872 sayılı çevre kanununun 9. maddesinde ülkemizin taraf olduğu Akdeniz’de özel koruma alanlarına ilişkin protokol gereğince Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilmiştir. Ülkemizde hangi alan ya da bölgenin özel çevre koruma bölgesi olabileceğine dair Ö.Ç.K.K.B.’nin belirlediği koşullar aşağıdaki sıralanmıştır,

- a. Arkeolojik açıdan önem taşıması, önemli bir savaşa sahne olması, kutsal yerler ya da tarihi mezarlıklar gibi ülkemizin tarihi, arkeolojik ve kültürel zenginliğini yansıtmaması
- b. Turizm ve yabancı hayatın gelişmesine katkıda bulunacak özelliklere sahip olması
- c. Yangın, madencilik ve zirai faaliyetler gibi nedenlerle biyolojik yapısı bozulmamış olması ve biyolojik zenginliklere sahip olması
- d. Kara parçası ile akarsu ve göl gibi sulak kısımlarıyla birlikte jeomorfolojik ve ekolojik bakımdan bir bütünlük içinde kalabilecek olması

---

¹ Sürdürülebilir Kalkınma, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun Ortak Geleceğimiz Başlıklı Brundtland Raporunda (1987) şu şekilde tanımlanmaktadır; “bugünün gereksinim ve beklentilerini gelecekteki kuşakların gereksinim ve beklentilerini tehlikeye atmaksızın karşılamak”

Zuhal ÖNEZ

- e. Yerleşim bölgeleri dışında kalması ve uzun vadede böyle bir yerleşime uygun olmamasıdır.¹

Bakanlar Kurulunca tespit ve ilan edilmiş 2008 yılı itibari ile ülkemizde; Köyceğiz/Dalyan, Fethiye/Göcek, Gökova Körfezi, Patara, Göksu Deltası, Kekova, Gölbası, Pamukkale, Ihlara, Foça, Datça/Bozburun, Belek, Tuz Gölü ve Uzungöl olmak üzere 14 Özel Çevre Koruma bölgesi bulunmaktadır.²

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı:

13 Kasım 1989 Tarihinde 20341 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 383 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlığın kuruluş amacı 2872 sayılı çevre kanununun 9. maddesine göre ilan edilen ve edilecek özel çevre koruma bölgelerini; sahip olduğu çevre değerlerini korumak; mevcut çevre sorunlarını gidermek ve gerekli tedbirleri almak; koruma ve kullanma esaslarını belirlemek; imar planları ile gerektiğinde mevcut planlarda revizyonları yaptırmaktır (Ö.Ç.K.K.B., 2003: 5-6). Kurumun kuruluşuna esas teşkil eden çevre kanun 9. maddesinde Bakanlar kurulunun, ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanların, tabii güzelliklerin ileriki nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla özel çevre koruma bölgesi olarak ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanacağını, yürütüleceğini belirlemeye yetkili olduğu belirtilmiştir (Özer ve diğ., 1993: 27-33). Buna ek olarak; kurumun bütçe, gelir ve harcama usul ve esasları Maliye Bakanlığı'nın uygun görüşü alınarak Çevre ve Orman Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.³

Kurum sahip olduğu yetkileri uluslararası sözleşmelerden, anayasanın 56.maddesinden ve 2872 sayılı çevre yasasının 9. maddesinden almıştır. Bu nedenle kurum, yöneltlerin en önemli uygulayıcılarından biridir; fakat buna rağmen uygulama ve denetim yetkilerini tam olarak kullanamamaktadır. Çünkü bunları yapabilmesi için zorunlu kurallara, 383 sayılı KHK de yer verilmemiş veya tam olarak açıklığa kavuşturulamamış konular, diğer yasa ve yönetmelik hükümlerine bırakılmıştır. Kurum ve diğer kamu kurum ve kuruluşları arasında bir yetki çatışması da söz konusudur. Turizm Bakanlığı, Kültür bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, ayrıca yerel yönetim kurumlarıyla sorumluluklarının paylaşılması konusunda problemler yaşamaktadır (Aday ve Tavas, 1998: 148). Ayrıca Ö.Ç.K.K.B.'nin yoğun

¹ Resmi Gazete., 21Kasım 1990 Tarihli ve No: 20702. Md.1.

² Daha fazla bilgi için bakınız <<http://www.ockkb.gov.tr/>>

³ 383 Sayılı KHK md. 22 (Değişik: 20.6.2001- 4684/14 md.).

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

olarak maddi kaynak, fon yetersizliği, personel açığı ve diğer kurumlar ile yöre hakları tarafından manevi açıdan desteklenmeme ve uygulamada uzmanlaşmama sorunları vardır (Yıldız, 1995: 17). Çalışmanın esas amacı Türkiye’de 14 özel koruma bölgesinden biri olan Pamukkale Özel Çevre Koruma bölgesinin yönetim boyutunu incelemek olduğundan ilerleyen bölümde Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi’nin ortaya çıkışı, çevre koruma program ve stratejileri, merkez ve yerel yönetim arasındaki yetki ve sorumluluk kargaşasını düzene sokmak amacıyla oluşturulmuş olan “Pamukkale Yönetim Birimi” ayrıntılı olarak incelenecektir.

Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi:

Pamukkale özel çevre koruma bölgesi kendine has doğal yapısı ve tarihi değerleri olan bir bölgedir. Denizli ilinin 20 km kuzeybatısında Pamukkale, Akköy, Karahayıt, Develi, Yeniköy yerleşim alanlarını içine alır. Alan, Çürüksu Vadisinden kuzeye ve güneye doğru yükselmeye başlar. Çökelez dağının güney yamacında bir traverten düzlüğünde büyük bir kristalin kitlenin hemen önünde kalker katmanlarının arasından çıkan termal sular yeryüzünde tek örnek olan Pamukkale’yi oluşturur. 50 m yüksekliğinde yaklaşık 3 km uzunluğunda ve 250- 600 m genişliğindeki bu travertenlerin oluşumunu 3 kaynaktan çıkan termal sular sağlar. Karahayıt, yerleşim yerindeki şifalı sular nedeniyle önemli bir sağlık ve turizm yeri olarak gelişmektedir (Ö.Ç.K.K.B., 1994: 33-34). Travertenlerden ve antik Hieropolis kenti harabelerinden oluşan 44 km’lik bu alan 1990 yılında özel çevre koruma bölgesi olarak ilan edilmiştir.¹ Bölgede surlar, büyük hamam kompleksi, hamam bazaika, su kanalları, Apollon Tapınağı, Tiyatro, St. Philip Martyrium’u kiliseler gibi antik yapılar vardır. Pamukkale (Hierapolis) kentinin Bergamalılar tarafından M.Ö. II. Yüzyılda kurulduğu bilinmektedir. Pamukkale kendine has doğal yapısı ve içerisindeki tarihi değerler bakımından UNESCO’nun dünya kültürel ve doğal mirasının korunması sözleşmesi uyarınca dünya mirası listesindedir (Ö.Ç.K.K.B., 1993: 33)

Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi hakkında uygulanan çevre koruma amaçlı proje, plan, sözleşmeler ayrıntılı olarak başlangıç zamanından günümüze kadar periyodik olarak incelenecektir. Pamukkale’de koruma amaçlı ilk çalışmalar 1957-1977 yılları arasında İtalyan Hükümeti’nin P.Verzone önderliğinde yürüttüğü kazı çalışmalarıyla başlamaktadır. D.Bernardi Ferrero 1979’dan sonraki kazı çalışmalarını 1990’ların sonuna kadar yürütmüştür. 1969’da U.S. Uluslar arası kalkınma ajansı öncülüğünde

---

¹ 22.10.1990 tarih ve 90/1117 sayılı bakanlar kurulu kararı, 21.11.1990 tarih ve 20702 sayılı Resmi Gazete

Zuhal ÖNEZ

Pamukkale Ulusal Parkı'nın kullanımı ve korunması adına bir master plan yapılmıştır fakat resmi onay alınmadığından uygulamaya geçirilememiştir (WHC, 1988:6).

13 Aralık 1980 tarihinde Pamukkale, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu karar ile birinci derecede arkeolojik ve doğal sit alanı olarak ilan edilmiştir. Fakat 1983 yılında koruma statüsünde; Koruma kurulu, kültür ve tabiat varlıklarını koruma yasası uyarınca değişiklik gerçekleştirilmiş ve Pamukkale birinci derecede arkeolojik sit alanı olarak düzenlemiştir (K.B. ve D.B., 2001: 13).

ICOMOS(Anıtlar ve Sitler Uluslar arası Konseyi); Pamukkale'yi 1987 Dünya Miras listesine alınması için önermiştir ve listeye girmesinde iki kriteri öne sürmüştür; bu kriterler kriter iii ve kriter iv' tür. Pamukkale'nin dünya miras listesine alınması, 9 aralık 1988 tarihinde gerçekleşmiştir. Listeye girmesi için gerekli olan "N(iii), C(iii) ve C(iv)¹ kriterlerini sağlamaktadır.

- N (iii)' e göre; listede yer alan çevre değerinin olağanüstü doğal güzelliğe veya müstesna (dünyada az görülen) özelliği veyahut estetik öneme sahip olması gerekmektedir.
- C (iii)'e göre; çevre değeri dünyada tek veya en azından yasayan veya kaybolmuş bir medeniyet için, müstesna bir kültürel gelenek olma kanıtını taşımaktadır.
- C (iv)'e göre; çevre değeri, çok iyi bir yapı tipi örneği, teknolojik oluşum veya insanlık tarihinin önemli ve safhasını gösterir nitelikte olmalıdır (WHC, 2006).

Pamukkale Koruma ve Geliştirme Projesi çalışmaları 1989 yılında başlamıştır. Denizli Valiliği ve Kültür Bakanlığı bu projenin koruma amaçlı imar planını hazırlama çalışmalarını yürütmekle görevli organlardır.² Pamukkale Koruma ve Geliştirme Projesinde üzerinde durulan ön önemli nokta sit bölgesinde alanı tahrip eden tesislerin yıkımı ve jeotermal suyun önce beyazlatma işlemi için kullanılması yer almaktadır. Bu koşulları gerçekleştirmenin temelinde de demokratik bir alan yönetimine ihtiyaç olduğundan bahsedilmektedir (KB, 1989: 3).

Pamukkale'nin koruma ve kullanım sorunlarının, planlama ve uygulama bütünlüğü içinde ele alınıp çözülebilmesi amacıyla Kültür Bakanlığı ve

---

¹ N: Natural, C: Cultural kelimelerini ifade etmektedir. Burada N; alanın doğal çevre değeri, C; kültürel çevre değeri olduğunu göstermektedir.

² Daha fazla bilgi için bakınız; <<http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa>>

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

Denizli Valiliği'nin koordinatörlüğünde "Pamukkale koruma amaçlı imar planı", 1991 yılında hazırlanmış ve onaylanarak uygulamaya geçirilmiştir. Bu planın temel hedefleri şu şekilde özetlenebilir.

- a. Sit alanı içindeki mevcut yapıların belli bir süreç içerisinde arkeolojik alan dışına taşınması,
  - a.1. Antik yapıların onarılması,
  - a.2. Alan içinde bilimsel kazı çalışmalarının ve araştırmaların belli bir programa göre yapılması,
- b. Termal suyun düzenli kullanımının sağlanmasıyla, traverten alanlarının çoğaltılması, mevcut travertenlerin bozulmasının önlenmesi, travertenleri gezmek ve su motifini kullanmak için özel alanlar oluşturulması;
- c. Alan dışı ve alan içi yeni ulaşım ve gezi güzergahlarının belirlenmesi,
  - c.1.Ören yerlerinin kuzeyinde ve güneyinde birer ziyaretçi karşılama merkezi oluşturulması ve gerekli hizmetlerin bu alanlarda verilmesi.

Pamukkale ve çevresi 22.10.1990 tarihi ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla özel çevre koruma bölgesi ilan edilmiştir. Bu alana ilişkin 1/25000 ölçekli çevre düzeni planıysa 13.08.1993 tarihinde Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığınca onaylanmıştır. (Denizli Valiliği, 1998: 258-262).

Pamukkale Çevre Düzeni Planı hükümlerini özetlenecek olursa;

- 1.Bu alanda ve çevresinin doğal güzelliklerinin, ekolojik dengesinin, tarih ve tabiat kültür varlıklarının korunmasını ve bunların gelecek nesillere intikalini sağlamak;
- 2.Bakanlar Kurulu'nun imzaladığı ve Türkiye'nin taraf olduğu çevre ile ilgili milletlerarası ve bölgesel sözleşme ve protokollerde çevrenin korunmasına ilişkin öngörülen tedbirleri almak
- 3.Yukarıdaki 1. hedefine uygun olarak planlama alanı içerisinde kalan ve doğal yapıları ile arkeolojik özellikleri açısından önem arz eden kesimlerin koruma ağırlıklı kullanım dengelerinin kurulmasını sağlamak
- 4.Sınırlı verimli nitelikteki tarım alanlarını korumak
- 5.Ülke ölçeğinde önemli olan ve doğal nitelikleri sebebiyle turistik potansiyele sahip bulunan alanların 4. hedefte sözü edilen dengeler göz önüne de bulundurularak planlı bir biçimde kullanıma açılmasını gerçekleştirmek

Zuhal ÖNEZ

6.Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca bu plandan önce tespit ve ilan edilmiş bulunan arkeolojik ve doğal sit alanlarını 383 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 19. maddesine göre ve kurulca tespit edilen şartları kapsayacak şekilde korumak

7.Düzensiz yapılaşmayı önlemek

Ek:

- Pamukkale ve Karahayıt civarında bulunan jeotermal kaynakların ve travertenlerin korunması için gerekli planlama kararlar alınmıştır.
- Termal kaynak kullanımı ve su dağıtımını düzeni büyük ölçekli plan kararları çerçevesinde ve bu planlara bağlı olarak yürütülecek araştırmaların sonuçlarına göre alınacak kararlar doğrultusunda yapılacaktır.
- Pamukkale-Ecirli Denizli karayolunda yol koruma bandı oluşturulmuştur(Ö.Ç.K.K.B., 1993: 26).

30 Haziran- 3 Temmuz 1991 tarihlerinde uluslararası Pamukkale çalışma grubu toplantısı düzenlenmiştir ve Pamukkale özel koruma bölgesi için yeni bir yönetim modeli oluşturulması gerektiği üzerinde durulmuştur. 1990 yılında Ö.Ç.K.B.'si statüsüne alınan Pamukkale'de yeni bir alan yönetim modelinin öngörülmesi, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın yetersizliği olarak değerlendirilmektedir (Torlak ve Ege, 1998: 125-126).

Pamukkale'de sit alanının içerisinde beş tane turistik otel yer almaktadır; bu oteller Mistur otel, İl Özel İdareye ait Pamukkale Otel, Tusan Otel ve Denizli Belediyesi'nin işlettiği Beştaş Otel ve Kuru Moteldir. Traverten yapısının giderek kirlenmesinden sonra 1995 yılında sit alanı içerisindeki bu beş otelin yıkılması gündeme gelmiştir (Şimşek, 2000). Otellerin kirliliğe neden olmasının en büyük sebebi; travertenlerin beyazlaması için gerekli olan suyu kullanmalarından kaynaklanmaktadır bu nedenle 1997 yılında otellerin yıkılmasına başlanmıştır. Torlak (2006) Pamukkale özel çevre koruma bölgesindeki alan yönetimindeki eksikliği şu cümlelerle ifade etmektedir "alanın yönetiminde yanlış yönetsel tercihlerin yapılması, bölgenin sahip olduğu ve kültürel güzelliklerin kirlenmesine neden olmuştur. En büyük yanlış, alanla iç içe otel yapımına izin verilmesidir. I. derece sit alanında, bölgenin yönetiminden sorumlu birimler bile otel kurup işletmişlerdir." Sit alanı içerisinde hem İl Özel İdareye ait, hem de belediyenin işlettiği bir otelin varlığı yönetsel tercihin yanlışlığını kanıtlar niteliktedir.

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

ICOMOS ve IUCN (Uluslar arası Çevre Koruma Birliği) 2002 yılında; 1992 yılından bu yana yani Pamukkale Gelişme Planından bu yana gerçekleşen pozitif gelişmeleri şu şekilde sıralamıştır;

1. Alanda Ulaşım: Pamukkale ören yeri ve platosunu bağlayan yol kapatılmış (bu yol traverten teraslarına doğru uzanmaktadır) ve alternatif opsiyonlar belirlenmiştir.
2. Turistik tesisler alandan taşınmıştır ve son 2 otelde 2001 yılında yıkılmıştır.
3. Termal su dağıtım şebekesi: Ören yerine termal su dağıtımı büyük ölçüde tamamlanmış bir projedir.
4. Yeni Traverten terasların inşası: Bu proje turistlerin travertenler ve suyla temasını kesmemek adına yapay traverten tesislerinin inşasını içermektedir.
5. Dünya Bankası finansmanlığında "Community Development and Heritage Project (Toplumsal Kalkınma ve Miras Projesi)" 2000 yılında başlanmıştır. Pamukkale alan yönetimi ve planı Kültür Bakanlığı ve Dünya Bankası koordinatörlüğünde hazırlanmıştır.

ICOMOS'un Pamukkale ile ilgili yayımladığı değerlendirme raporunda alanda yönetim eksikliğinden dolayı çevre sorunlarının ağırlaştığı belirtilmektedir. Yine aynı raporun devamında; turistik olanakların arkeolojik alanları çok fazla kapsadığı, yerin altında tarihi kalıntılar olmasına rağmen, alanın modern yapıların istilasına açık olduğu belirtilmekte; alandaki çok sayıda eski anıtın, yeni yol ve bina yapımında zarar gördüğünün üzerinde durulmaktadır (WHC, 2002). Tüm bunlara ek olarak ICOMOS "Pamukkale için halen yapılması gereken çok şey olduğunu fakat suyun korunması ve ziyaretçilerin kontrol ve yönetim sorunlarının çözümünde olumlu gelişmelerin altını çizmektedir (ICOMOS, 2006: 62)".

Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Birimi:

Pamukkale Ören yeri Yönetim Birimi Başkanı, Pamukkale'den sorumlu Vali Yardımcısı tarafından hazırlanarak 7.12.2006 tarihinden itibaren uygulanmak üzere Denizli Valisince onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Denizli Valisi tarafından yürütülen bir yönerge çerçevesinde işlevsellik göstermektedir.

Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Birimi; Pamukkale Ören Yerinde bulunan hassas kültür ve tabiat mirasının gerektirdiği koruma ve kullanma dengesinin sağlanması, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Özel Sektör

Zuhal ÖNEZ

işletmelerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak ve hizmetin aksamadan yürütülmesi, projelerin ve yatırımların takibi, Ören yerine giriş çıkışların düzenlenmesi, gerekli güvenlik önlemlerinin ulusal ve uluslararası basın mensuplarının çekim izinlerinin düzenlenmesi, müze ve ören yerlerinin kısa süreli tahsisi, personelin Çalışma alanlarının belirlenmesi ve kontrolünün sağlanması, Pamukkale'deki kültür ve tabiat değerlerini koruyarak bu değerlerin geliştirilmesi, restorasyonu için kaynak ihtiyacının karşılanması ve bölgenin üst düzeyde koordinasyon gerektiren yönetim yapısını oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu oluşturulan yönetim birimiyle amaç; Pamukkale Ören Yerinde hizmet veren resmi kurum ve özel işletmelerin yetki ve sorumluluk alanlarını belirlemek ve ören yerini çevreleyen özel çevre koruma bölgesini ve bu bölgeyi etkileyen diğer mahallerdeki kültür ve tabiat değerleri alt yapı, mimari ve doğal güzellikler, termal kaynakların etkin kullanımını sağlamaktır. Pamukkale Ören Yeri ile ilgili konuları görüşmek üzere 15 günde bir Pamukkale Yönetim Birimi Başkanlığında Pamukkale bölgesi ile ilgili Kurum Amirleri tarafından değerlendirme toplantısı yapılır, ihtiyaç duyulması halinde toplantı daha sık düzenlenir yapılan toplantılara diğer kamu, özel ve sivil toplum temsilcileri de davet edilebilir.

Pamukkale Ören yeri Yönetim Birimi Başkanlığı bünyesinde kendisine verilen görevleri yürütmek üzere üç birim oluşturulmuştur;

Teknik İşler Birimi-Pamukkale bölgesinde PYB (Pamukkale Yönetim Birimi)' ne verilen ve teknik düzeyde yürütülmesi gereken bütün çalışmaları yürütmek ve etmekle görevlidir.

İdari İşler Birimi-. PYB ne verilen ve idari, mali ve personel düzeyinde yürütülmesi gereken bütün çalışmaları yürütmek ve koordine etmekle görevlidir.

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Birimi- Pamukkale ile ilgili bütün tanıtım ve Halkla ilişkiler çalışmalarını planlamak, yürütmek ve koordine etmekle görevlidir.

Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin Yönetiminde Yer Alan Aktörler şu şekilde sıralanmıştır; Denizli Valiliği, Denizli Belediyesi, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü, Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı, Aydın Bölge Koruma Kurulu, Pamukkale Üniversitesi, Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Denizli Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, Denizli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Akköy Belediye Başkanlığı, Pamukkale Belediye Başkanlığı,

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

Karahayıt Belediye Başkanlığı, Denizli Ticaret Odası, Denizli Mimarlar Odası, DOÇEV (Doğa ve Çevre Koruma Vakfı), PAKDOS (Pamukkale Arama, Kurtarma ve Doğa Sporları Derneği).¹

Pamukkale Ö.Ç.K.B.'de Yer Alan Aktörler:

Pamukkale Ö.Ç.K.B.'si yönetim biriminde yer alan tüm aktörler yerine çalışmada merkez ve yerel arasında yetki karmaşasını göstermek adına, Ö.Ç.K.K.B., Denizli Valiliği, İl Özel İdaresi ve belediye üzerinde durulacaktır.

1.Ö.Ç.K.K.B.:

Başkanlığın kuruluş kararnameşi gerektiğinde Ö.Ç.K.K.Başkanlığın taşra teşkilatlanması oluşturmasını düzenlemiştir. Muğla, İzmir, İçel, Aksaray, Antalya ve Denizli'de il müdürlükleri şeklinde olmak üzere Ö.Ç.K.K.B.'nin toplam altı tane taşra teşkilatı bulunmaktadır (Yıldız, 1995: 19). Başbakanlığa bağlı Ö.Ç.K.K.B. Pamukkale'yi koruma ve geliştirme sürecinde; imar planları ve çevre düzenleme planlarıyla destek vermiştir (Pamukkale 1/1000 ölçekli uygulama imar planı 28.08.1991, Akköy 1/1000 ölçekli uygulama imar planı 29.08.1991, Karahayıt 1/1000 ölçekli uygulama imar planı 20.12.1991, Pamukkale sit alanı 1/1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planı 05.03.1992, Pamukkale 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı 13.08.1993). Denizli'de Ö.Ç.K.K.B. taşra örgütü kurulması planlanmışsa da bu plan hayata geçirilememiştir; bu yerel ve merkez arasında koordinasyonu sağlamada önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

2.Denizli Valiliği:

Denizli Valiliği ile Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü arasında "Pamukkale Koruma ve Geliştirme Projesi Denetim ve Danışmanlık Hizmetleri Protokolü" imzalanmıştır. Bu protokol yardımıyla Pamukkale'ye Seyir Terasları, Doğa ve Kültür yolu, Kocaçukur Termal Gölet ve havuz düzenleme ve uygulama projeleri hazırlanmıştır. İzmir 2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun uygun bulduğu projeler valiliğin gerçekleştireceği ihale sonucunda hayat bulmuştur.² Denizli Valiliği il bazında alan yönetimiyle ilintili bir koordinasyon ve eşgüdüm görevini üstlenmiştir; Pamukkale Üniversitesi, Kültür Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, yerel yönetimler ve S.T.K. (Sivil Toplum Kuruluşları) ile birlikte birçok projede yer almıştır.

¹ Pamukkale Yönetim Birimi Basın Duyurusu (10 Eylül 2006)

² "Pamukkale Koruma Ve Geliştirme Projesi", 23.08.2004, <<http://www.yapicom.tr>>

Zuhal ÖNEZ

3.Denizli Belediyesi:

Yerel yönetimlerin özel çevre koruma ile ilgili tutumunu şu cümlelerle ifade edilmektedir;

“Ö.Ç.K.K.B.’deki yerel yönetimler korumacılıkla ilgili her türlü sorumluluğu üzerlerinden atmaktadırlar. Kendilerine göre, sadece uygulamadan sorumludurlar. Bu nedenle planla getirilen koruma kararları konusunda, kendilerini her olayın dışında görmüşlerdir. Oysa alınan kararların uygulanabilirliği açısından yerel yönetimlerin, yerel halkı bilinçlendirmek ve özellikle de kurumun almış olduğu kararların halka ve ilgililere benimsettirilmesi konusunda çok büyük sorumluluk sahibi olmalıdırlar (Aday ve Tavas, 1998: 30).” Çevre Bakanlığı (1996: 16) ise yerel yönetimlerin çevre korumadaki önemini şu cümlelerle vurgulamaktadır; “Merkezi yönetim birimi olan kurumun yerel yönetimlerle olan ilişkisinin yetkilerinin paylaşılmasının ötesinde, sorunlara ortak bir anlayış içerisinde sahip olmaları ve bakma eğiliminde bulunmaları gerekir. Yeni yapılanmada çevre koruma önlemlerine ilişkin olarak yasaların uygulanmasında ve görevlerin yerine getirilmesinde ihmali bulunan yerel yöneticilere ve taşra örgütlerine ilgili kamu kuruluşunun yönetsel ve teknik denetim ve gözetimi altında doğrudan müdahale ve soruşturma yetkisi verilmelidir.”

Pamukkale’nin alan yönetimi ile bu açıklamaları birleştirecek olursak; 1990 yılına kadar Denizli Belediyesi, İl Özel İdaresi ve il bazında merkezi idarenin taşra kurumları arasında yürütülmekteydi. Pamukkale; hem Denizli hem de Pamukkale Belediyesi alanları içerisinde yer aldığından belediyeler arası bir yetki çatışması söz konusu olmaktadır; yönetimdeki yetki karmaşası sit alanının korunması açısından dezavantajlı bir konum sergilemekteydi (K.B., 1991: 22). Denizli Belediye’sinin faaliyet alanı Pamukkale Belediye’sinin kurulmasından ve Pamukkale’nin Ö.Ç.K.B. statüsü kazanmadan önceki zaman dilimiyle ilintilidir. Pamukkale Belediyesinden önce koruma amaçlı imar planı (1/25000 ölçekli) uygulama yetkisi Denizli Belediye’sine aitti, daha sonra Pamukkale Belediye’sinin kurulmasıyla bu yetki yeni kurulan belediyeye geçmiştir. Buna ek olarak; 2863 sayılı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu kapsamında ilan edilen Laodikea 1. derece ve 3. derece arkeolojik sit alanının sınırları içinde, koruma amaçlı imar planlarının Denizli Belediyesi tarafından yapılmasına; Bayındırlık Raporu ile Denizli Belediye meclisinde kabul edilmiştir.¹

---

¹ Denizli Belediye Meclis Kararı, Karar No:231, 08.05.2007.

4)Denizli İl Özel İdaresi:

Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi için İl Özel İdaresi'nin konumu ilginçtir çünkü Turizm Bakanlığı ve Valilik arasındaki protokoller neticesince, görev ve sorumluluğunda azalma yaşanmıştır. İl Özel İdaresinin yetkili olduğu konuları şu şekilde sıralayabiliriz,

Alanda yer alan sosyal tesislerin işletilmesi ve kiralanması, Pamukkale ören yerine giriş ve çıkışların kontrolü. İl Özel İdaresi'nin kilit rolünü Vali Canpolat'ın cümleleriyle açıklamak mümkündür; "Pamukkale özel çevre koruma bölgesinde il özel idaresi açısından diğer Ö.Ç.K.B.' leri açısından farklı bir durum söz konusudur. Türkiye'de hiçbir ören yerinin gişe gelirleri İl Özel İdaresine bırakılmamaktadır ve tamamen merkezi olarak yönetilmektedir. Ancak Pamukkale'de istisna olarak, ören yerlerinin gişe gelirlerinin %50 si Kültür ve Turizm Bakanlığına, % 50 si de Denizli İl Özel İdaresine bırakılmaktadır. Buna ek olarak Denizli İl Özel İdaresi'ne gelir getirici yerleri kiralama hakkı da getirilmiştir sadece yıllık bir defaya mahsus maktu kira bedeli alınmaktadır. Bu gelirler Pamukkale'nin idame ve idaresiyle geliştirilmesi için kullanılacaktır. Denizli İl Özel İdaresi bunu kendisi işletebileceği gibi, gelir getirici mekân ve yerleri işletirme hakkına da sahiptir.¹ Merkez ve yerel arasındaki bu karmaşa Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İl Özel İdaresi arasında imzalanan bir protokolle çözüme kavuşturulmuştur. Bu protokole göre Pamukkale ören yerlerinin İl Özel İdaresi tarafından işletilmesi veya işletirilmesi esaslarını düzenleyen Pamukkale Ören yerlerinin Korunması ve Sürdürülebilir Yönetimi ve Gelişiminin Sağlanması Amacıyla Gerekli Olan İlkelerin Belirlenmesi, Kaynağın Sağlanması ve Kullanılmasına İlişkin Esas ve Usulleri Belirleyen 28.11.2006 tarihli ekli Protokol kabul edilmiştir. Bu protokole göre gelirin yarısının Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, yarısının da İl Özel İdaresi'ne kalacağını, gayrimenkul gelirlerinin tamamen İl Özel İdaresi'ne bırakılacağını açıklanmıştır. Böylelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı; çevre koruma ve yönetim, koruma amaçlı imar planları uygulamaları, güvenlik ve denetim hizmetlerinin yerine getirilmesiyle ilgili yetkilerini Denizli İl Özel İdaresine devretmektedir. Denizli Valiliği, İl Özel İdaresi adına bu hizmetleri yürütmek ve koordinasyonu sağlamak için Pamukkale'de kalıcı bir yönetim ve danışma kurulu oluşturulmuştur. ²

Sonuç olarak, Ö.Ç.K.B.'nin 2001-2002 Denetleme Raporunda koruma ve geliştirme ile ilgili sorunlarından bahsetmek yararlı olacaktır; "Alandaki projelerin hazırlanmasında ve uygulanmasında çok başlıktan kaynaklanan

¹ Daha fazla bilgi için bakınız <http://www.haberler.com/pamukkale-de-bakan-koc-un-dedigi-odu-haberi/> (02.04.2008)

² Denizli İl Özel İdaresi, *Stratejik Plan Taslağı*, 2006-2010.

Zuhal ÖNEZ

yetki karmaşasının önlenememesi, Kurumun yerel yönetimlere kaynak aktarımı ve personel tahsisindeki yetersizliği, bölgedeki bilinçsiz ve düzensiz yapılaşmalara ölçülü biçimde müdahale edilememesi, termal suların bulunduğu alanlardaki ticari işletmelerin gereksinimini karşılamak amacıyla sondaj yoluyla açılan su kuyularının sayısının giderek artması, termal sulara yönelik kirlilik tehdidinin ortadan kaldırılamaması sonucu koruma ve geliştirme çalışmaları başarılı olamamaktadır.” Yönetim sorununa çözüm olarak; Özel Çevre Kurumunun Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi’ne yönelik faaliyetlerini ve eylemlerini düzenleyecek bir taşra örgütünün kurulması, özel çevre koruma bölgesine has yönetim planının yapılması önerilmektedir. ¹

SONUÇ:

Pamukkale özel çevre koruma bölgesini değerlendirmeye Pamukkale Koruma ve Geliştirme projesinden başlamak gerekirse; hazırlanan raporla birlikte Ö.Ç.K.K.B.’nin Pamukkale özel çevresini korumada yeterli yetki ve donanımına sahip olmadığı vurgulanmıştır. Ö.Ç.K.K.B.’nin genel yapısıyla ilgili açıklamalara geri dönersek; kurum Çevre Bakanlığı’na bağlı merkezi bir örgütlenmedir ve mali kaynak olarak Bakanlığa bağımlıdır, Denizli Özel Çevre taşra teşkilatı kurulması planlanmışsa da hayata geçirilememiştir ve Denizli için bir yetki karmaşasına yol açtığı gibi, karar alma ve uygulamanın yavaş işlemesine yol açmıştır. Çözüm olarak da acil alan yönetim planının hazırlanması önerilmiştir. Yeni bir yönetim modelinin hazırlanmasının öngörülmesi Ö.Ç.K.K.B.’nin kendi içerisindeki yetersizlik olarak değerlendirilmiştir. Alan yönetiminde birçok yönetsel yanlışa gidilmiştir; bunları sıralamak gerekirse alanda daha önce yapılmasına izin verilen ve sit alanı bölgesinde yer alıp travertenlere öncelikli olarak gitmesi gereken termal suyu kullanan yapılaşmalar; travertenlerin doğal güzelliğinin olumsuz yönde etkilemiştir, Bölgenin yönetiminden sorumlu birimler dahi 1. derece sit alanında otel kurmuş ve işletmişlerdir. Yönetimdeki eksiklik yüzünden özel çevre koruma bölgesinin tehlike altında olduğunu ICOMOS’un yayımladığı raporda da görmekteyiz; raporda yönetim eksikliğinden dolayı alanın tehlike altında olduğu vurgulanmış ve ayrıca turistik olanakların arkeolojik alanları çok fazla kapsadığı, yerin altında tarihi kalıntıların olmasına rağmen sitenin modern yapıların istilasına açık olduğu, alanda çok sayıda eski anıtların yol yapımı ve bina olarak yeniden kullanma nedeni ile zarar gördüğü belirtilmektedir. Burada ortaya çıkan sonucu şu şekilde özetleyebiliriz; önce 1. derecede sit alanına kurulmasına

---

¹ Ö.Ç.K.K.B., “Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığının 2001-2002 Yılları Arasındaki Eylem Ve İşlemlerine İlişkin Araştırma Ve Denetleme Raporu Özeti”, <<http://www.Cankaya.Gov.Tr/Tr-Html/DDK/Cevre>>

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

izin verilen turistik oteller daha sonra büyük mali kaynaklar ayrılarak yıkılmıştır.

Bir başka çelişkili durumsa özel çevre koruma bölgesinden elde edilen turizm gelirlerinde karşımıza çıkmaktadır; Türkiye’de hiçbir ören yerinin gişe gelirleri İl Özel İdaresine bırakılmamaktadır ve tamamen merkezi olarak yönetilmektedir. Bu kaynakların İl Özel İdaresi tarafından kullanılması tartışma konusu olmuştur; burada gözlenen turizm gelirlerini alanın korunmasında öncü bir kaynak olarak görmektir; bu da Ö.Ç.K.K.B.’nin Pamukkale’ye yeterli kaynağı ayırmaması olarak yorumlanabilir.

Bütün bu olumsuz gelişmelerin yanında olumlu özel çevre koruma bölgesi adına olumlu gelişmelerde söz konusudur. ICOMOS ve IUCN 2002 yılında; 1992 yılından bu yana yani Pamukkale Gelişme Planından bu yana gerçekleşen pozitif gelişmeleri şu şekilde sıralamıştır; turistik tesisler tamamen yıkılmıştır, termal su dağıtımı tamamlanmıştır, yapay travertenler inşa edilmiştir. İkincil önemli gelişme ise Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesinde Yönetim Birimi oluşturulmasıdır. Bu oluşturulan yönetim birimiyle amaç; Pamukkale Ören Yerinde hizmet veren resmi kurum ve özel işletmelerin yetki ve sorumluluk alanlarını belirlemek ve ören yerini çevreleyen özel çevre koruma bölgesini ve bu bölgeyi etkileyen diğer mahallerdeki kültür ve tabiat değerleri alt yapı, mimari ve doğal güzellikler, termal kaynakların etkin kullanımını sağlamaktır. Pamukkale özel çevre koruma bölgesi için yapılması gereken çevre korumanın merkezden başlayarak, yerel yönetimlerde öncelikli olarak ele alınmasını sağlayarak; yerelde kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, üniversite ile birlikte bütüncül ve işbirlikçi bir çevre koruma yönetim yapısını sağlayabilmektir. Özel Çevre Koruma ile doğrudan ve dolaylı olarak görevlendirilmiş birimler ile gönüllü kuruluşlar arasında yetki ve sorumluluk bir düzene sokulmalıdır. Bu noktada Pamukkale’de oluşturulan yönetim birimi söz edilen alansal yönetimi sağlamada bir araç olabilir ve Pamukkale’nin korunması adına olumlu gelişmeler sağlanabilir.

Zuhal ÖNEZ

KAYNAKLAR

AYBAY, Aydın (1992), Çevre ve Hukuk: İnsan Çevre Toplum, Yay. Haz. Rulen Keleş, İmge Kitabevi, Ankara.

ADAY, Kadriye ve Kayhan Tavas (1998) "Özel Çevre Koruma Bölgelerinde İl Özel Yönetimleri ve Kıyı Problemleri" Ed. Erdal Özhan, Türkiye'nin Kıyı Ve Deniz Alanları II. Ulusal Konferansı Bildiriler Kitabı, Ankara, Kıyı Alanları Yönetimi Türk Milli Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

ÇEVRE BAKANLIĞI (1996) "III. Çevre Şurası Bildirileri", Çevre Bakanlığı yay., Ankara.

ICOMOS (2006), World Heritage List, <<http://whc.unesco.org>>.

KELEŞ, Ruşen ve Can Hamamcı (1997), Çevrebilim, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.

KÜLTÜR BAKANLIĞI (1989), Pamukkale Koruma Ve Geliştirme Projesi, Pamukkale Genel Yaklaşım İlkeleri Açıklama Raporu, Denizli.

KÜLTÜR BAKANLIĞI ve KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (30 Haziran - 3 Ekim 1991). Pamukkale (Hierapolis) Koruma Amaçlı İmar Planı ve Uluslararası Pamukkale Tartışma Grubu Toplantısı, Denizli.

KÜLTÜR BAKANLIĞI ve DÜNYA BANKASI (2001) "Turkey Community Development And Heritage Project Pamukkale Site Management Plan Draft Report", İstanbul.

Ö.Ç.K.K.B. (1993) Türkiye'de Özel Çevre Koruma, Ö.Ç.K.K.B. Yayınları, Ankara.

Ö.Ç.K.K.B. (1994) Türkiye'de Özel Çevre Koruma, Ö.Ç.K.K.B. Yayınları, Ankara.

Ö.Ç.K.K.B. (2003) Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Ö.Ç.K.K.B. Yayınları, Ankara.

Ö.Ç.K.K.B. (2007), "Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığının 2001-2002 Yılları Arasındaki Eylem Ve İşlemlerine İlişkin Araştırma Ve Denetleme Raporu Özeti", <<http://www.Cankaya.Gov.Tr/Tr-Html/DDK/Cevre>>.

Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Sorunları Kapsamında: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

- ÖZER, Nurten (1985), "Çevre Anlamı Ve Yapay Çevre Sorunu Çözümü", *Çevre Koruma*, Temmuz 1985.
- ÖZER, Ali, Didem Öztaşbaşı ve Fatma Sevim (1993), Özel Çevre Koruma Bölgeleri, *ÖÇKKB Bülteni*, No:28 Ankara .
- ŞİMŞEK, S. (2000), "Environmenal Protection Of Geotermal Waters And Travertines At Pamukkale,Turkey", *Geothermics*, Sayı 29, 4, s.57-572.
- T.C.Denizli Valiliği (1998), *Türkiye'nin Parlayan Yıldızı*, Denizli Valiliği, Denizli.
- TORLAK, Evinç ve Mustafa Ege (1998), *Özel Çevre Koruma Bölgelerinin Yönetimi*, Turhan Yayınevi, Ankara.
- World Heritage Center (WHC) (1988), *WHC Nomination Documentation*, UNESCO Region Asia and The Pacific-Hierapolis-Pamukkale.
- WHC (2002), *Bureau of The World Heritage Committie, Decision Making Guide*, Paris.
- WHC (2006) "Properties Inscribed On The World Heritage List", <<http://whc.unesco.org/en/list>>
- YAŞAMIŞ, F.Demir (1995), *Çevre Yönetiminin Temel Araçları*, İmge Yayınları, Ankara.
- YILDIZ, Ayşe (1995), *Türkiye'nin Çevre Yönetimi Ve Politikasında Özel Çevre Koruma Kurumu Kararlarının Rolü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995,Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.